

MORGENDIENST

zondag 8 maart 2026, 3^e zondag van de Veertigdagen (Oculi)

Kloosterkerk, Ter Apel

voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

Moment van stilte

DIENST VAN VOORBEREIDING

Intochtslied : *Psalm 121: 1*

Bemoediging

Drempelgebed

Zingen : *Psalm 121: 4*

Kyriegebed

God van Leven,
we bidden tot u
voor wie dorsten naar gerechtigheid –
voor hen van wie rechten grof worden geschonden,
zelfs door hun eigen overheden;
voor hen aan wie geen rechten worden gegeven;
voor hen die klemgezet zijn
in onrechtvaardige omstandigheden.
Zo bidden wij zingend tezamen:
KYRIË, KYRIË, KYRIË ELEISON;
KYRIË, KYRIË, KYRIË ELEISON.

God van Leven,
we bidden tot u
voor deze aarde die dorst naar leven –
omdat haar natuurlijke bronnen worden geplunderd;
omdat haar waterbronnen worden vervuild of geroofd;
omdat mensen haar niet willen zien als bron van leven.
Zo bidden wij zingend tezamen:
KYRIË, KYRIË, KYRIË ELEISON;
KYRIË, KYRIË, KYRIË ELEISON. (DB I,19)

God van Leven,
wij bidden tot u
voor alle mensen op aarde
die hun Bron zijn kwijtgeraakt –
hun eigen bronnen van geloof, hoop en liefde,
maar bovenal u zelf als de ware Bron
van levend water.
Zo bidden wij zingend tezamen:

KYRIË, KYRIË, KYRIË ELEISON;
KYRIË, KYRIË, KYRIË ELEISON. (DB I,19)

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Zingen : Lied 281: 1, 2, 3, 4, 5

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : Exodus 17,1-8¹

Zingen : Lied 542: 1, 2

Lezing uit het Nieuwe Testament : Johannes 4,4-26²

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : Lied 542: 3, 4

Preek

Een van de zegeningen van het emeritaat is dat je de rust en de ruimte hebt om te lezen. Ik heb al een flinke stapel doorgewerkt en kortgeleden herlas ik een echte klassieker over boeddhistische meditatie. Het boek is al meer dan een halve eeuw oud en de schrijver, Chögyam Trungpa, is allang overleden.³ Maar het is vele malen herdrukt en vertaald. Het heeft ook nogal wat verschillende reacties opgeroepen, maar ik vind het nog steeds een nuttig boek. De Nederlandse titel luidt *Spiritueel materialisme doorsnijden*.

Ik zal u niet overvallen met een verhaal over boeddhistische meditatie. Daar begrijp ik ook maar erg weinig van. Maar Trungpa maakt een punt van dat spiritueel materialisme en daarvan kunnen ook christenen leren. Bijbelverhalen kunnen we beter verstaan als we ze ook lezen vanuit dit gezichtspunt.

-

Materialisme is de grondhouding van waaruit we in het westen al vele eeuwen lang de werkelijkheid bezien en begrijpen. En precies dat *zien* en *grijpen* zijn de kernwoorden. We herleiden alles en iedereen tot dat wat we kunnen *zien*. Dus: tot dat wat we kunnen tellen, meten en wegen. Alles en iedereen is uiteindelijk een 'iets': materie, DNA, cellen, processen,

---

¹ [Naardense bijbel](#) (2021) – iets bewerkt.

² [Naardense bijbel](#) (2021) – iets bewerkt.

³ [Chögyam Trungpa Rinpoche](#) (1939-1987) vluchtte in 1959 uit Tibet na de Chinese bezetting daar, via India, Engeland, Schotland belandde hij in Noord-Amerika, waar hij overleed. Hij was de grondlegger van de Shambhala-traditie, een manier om de boeddhistische meditatietraditie toegankelijk te maken voor westerse leerlingen. Hij leefde [nogal controversieel](#), maar daarom hoeven zijn boeken en onderricht zeker niet zomaar afgeschreven te worden. *Spiritueel materialisme doorsnijden* wordt [nog steeds gewaardeerd](#). [Shambhala Nederland](#) heeft vier meditatiecentra in de Randstad.

energie, kracht.⁴ En dat doen we met maar één doel: om op die manier alles in onze greep te krijgen. Zien en grijpen – dat is wat we voortdurend doen.

Met die grondhouding hebben we hele revoluties ontketend in wetenschap en technologie, in bestuur en economie. Het was de Hollandse dokter Herman Boerhave die het in de vroege 18e eeuw heel Europa heeft geleerd: zie het menselijk lichaam als een machine, dan komt de geneeskunde veel verder.⁵ En dat leidt er vandaag dan bijvoorbeeld toe dat operaties ook letterlijk met een machine verricht kunnen worden. Persoonlijk ben ik nu al twee keer ‘onder de robot’ geweest.

Maar door die bril van het materialisme zijn we ook zaken gaan bezien en verstaan die in feite niet simpelweg teruggebracht kunnen worden tot een ‘iets’. Dat zie je in de psychologie en de psychiatrie. Onze ‘geest’ zijn we gaan zien als een complex van functies en processen. Op die manier beschouwen we ook de mens zelf als een machine. Want achter die processen wijzen we dan op hersenactiviteit, hormoonsystemen, biochemie en een wirwar van prikkels. Allemaal ‘ietsen’.

En dus zit onze wereld vol met etiketten: autisme-spectrum, non-binair, hoogbegaafd, bipolair, kortom, een dik boek *DSM-5* vol met keurig systematisch geordende diagnoses.⁶ En bij elke diagnose hoort dan een pil of een therapie. Het onbewuste, waaromheen Freud, Jung en Adler hun psychoanalyse bouwden, is al bijna vergeten.⁷ Want daarin spelen zaken als symbolen, archetypen en dromen een hoofdrol en die kunnen we niet eenduidig terugbrengen tot hersenactiviteit of biochemie.

Wat geen ‘iets’ is, kan niet echt zijn – dat is inmiddels onze basishouding. Maar grappig genoeg heeft nog niemand kunnen vaststellen wat voor ‘iets’ ons bewustzijn nu eigenlijk is, laat staan waar dat dan precies zou zitten. Het heeft vast en zeker veel te maken met hoe onze hersenen werken, maar het is daartoe niet simpelweg te herleiden. Het is zeker méér dan die processen.⁸

---

⁴ Bijna identiek aan de binaire basiswet uit de wereld van de software: alles is òf een bestand òf een proces. Een bestand zie je als opgeslagen data, een proces meet je als datastroom.

⁵ [Herman Boerhaave](#) (1668-1738) was als arts, botanicus en scheikundige hoogleraar in Leiden. In de Pieterskerk aldaar staat zijn grafmonument. Het Refajaziekenhuis in Stadskanaal staat keurig passend aan de Boerhaavelaan. Fransen, Duitsers en Engelsen noemen graag anderen die het lichaam als machine gingen bezien, maar in vrijwel alle gevallen waren dat rechtstreekse leerlingen van Boerhaave.

⁶ Dat is het [psychiatrisch handboek](#) dat iedereen verplicht moet hanteren.

⁷ [Sigmund Freud](#) (1856-1939) was de grondlegger van de psychoanalyse die het psychologisch functioneren herleidde tot afzonderlijke processen in het onbewuste. [Carl G. Jung](#) (1875-1961) werkte aanvankelijk samen met Freud, maar bouwde de psychoanalyse zelf verder uit tot de analytische psychologie waarin het collectief onbewuste en de archetypen een hoofdrol spelen. Ook [Alfred Adler](#) (1870-1937) koos een eigen weg ten opzichte van Freud en ontwikkelde de *Individualpsychologie*, waarin juist de eenheid van de persoonlijkheid en het belang van de sociale gemeenschap benadrukt werden.

⁸ Zie het zeer boeiende boek van de Schotse hersenonderzoeker en psychiater [Iain McGilchrist](#), [The Master and His Emissary](#). *The Divided Brain and the Making of the Western World* (New Haven, CT: Yale University Press, 2009 – Ned. vert.: [De meester en zijn afgezant](#)). McGilchrist laat zien dat de wijze waarop wij onze hersenen zijn gaan gebruiken in de moderne tijd ons wereldbeeld ingrijpend heeft beïnvloed en vooral vertekend. Uiteraard zijn er ook genoeg wetenschappers die het hele begrip ‘bewustzijn’ gewoon overboord kiepen, omdat het nu eenmaal niet fysiek valt aan te wijzen.

-

Ook in geloof en theologie heeft dat materialistische denken diep doorgewerkt – veel verder dan we doorgaans in de gaten hebben. De bijbel benaderden we als een boek met historische feiten en wel op twee manieren. Ten eerste als een geschiedenisboek van hoe God de wereld maakte en vervolgens de geschiedenis heeft geleid. Maar daarnaast analyseerden we de bijbel zelf als een door mensen in de loop van vele eeuwen geschreven boek. In beide gevallen gaat het dus om ‘ietsen’: God als bovennatuurlijk opperwezen en Gods voorzienigheid als oorzaak van alles in de natuur. Maar tegelijk werd de bijbel niet veel anders dan gewoon een literair product.

Maar zo’n kijk op bijbel en geloof botst direct met onze gebruikelijke materialistische manier van denken. God als letterlijke oorzaak van alles wat gebeurt: dat kunnen we niet meer volgen. En de bijbel als louter literatuur vertelt ons weinig over God. Het ontstaan van het universum en de evolutie van het leven op aarde zitten wetenschappelijk gezien anders in elkaar dan de bijbelse scheppingsverhalen. En ook over oorzaak en gevolg heeft de wetenschap een duidelijk andere mening. Dus zegt men vandaag alom: ‘de’ wetenschap heeft ‘het’ geloof vervangen. Dat is veel te simpel, maar daarover later meer.

Geloof ging vroeger vooral over het zonder tegenspraak accepteren van geloofswaarheden. En dat waren feiten. Schreef de evangelist dat Jezus ‘op de zee’ liep, dan moest je dat aannemen als een ware beschrijving van een werkelijke gebeurtenis. De gelovige werd geacht twee werkelijkheden te aanvaarden: de natuurlijke wereld en de bovennatuur. Ook dat is te simpel gezegd en ik kom erop terug.

Zo letterlijk nemen we de dingen meestal niet meer, maar nu zoeken we langs een andere weg toch in feite weer naar een materialistische kijk op geloven. Geloven, denken we, moet toch over ‘iets’ gaan. Daarom zoeken we geloof nu vooral in ervaring en in verbeelding. Vrede, rust en harmonie ervaren, troost, wijsheid en kracht vinden – dat zijn de invullingen geworden van wat geloven is. Zo is geloven toch weer een ‘iets’: we geloven in ‘geestelijke ietsen’. En dat zoeken we bij voorkeur in de persoonlijke sfeer: het gaat ons vooral om ons eigen persoonlijke geloof. En de kerk wil die ‘dienstverlening’ natuurlijk graag op zich nemen, want ze wil ‘dienstbaar’ zijn – wat precies net zo functioneel en materialistisch gedacht is.

-

Dáár zit het punt dat die Tibetaanse meditatieleraar maakte. Hij zag al die westerse leerlingen op zich afkomen, bijna wanhopig op zoek naar... Ja, naar wat? Toch veel te vaak en veel te vanzelfsprekend een ‘iets’. Een moment van verlichting, het bereiken van een staat van inzicht, een ervaring van vrede, liefde en geluk. Het probleem is niet dat die ervaringen er kunnen zijn, zegt Trungpa, maar dat mensen die willen vasthouden. In plaats van stappen op de weg worden het doelen. En dan komt hij met een uitvoerige beschrijving van de weg van de boeddhistische meditatie. Die laat ik voor wat het is.

Maar wij, christelijke gelovigen en leerlingen van Jezus, trappen in precies eenzelfde val: we willen ervaringen, zekerheid, inzicht – en dat willen we vasthouden. Want er moet toch ‘iets’ zijn. Maar ook christelijk geloof is in de eerste plaats een weg die we gaan. Zo heetten de

eerste christenen ook: 'mensen van de Weg'. 'Christenen' is van oorsprong vooral een etiket dat Romeinse overheden gaven aan een groep waar ze geen raad mee wisten. Maar leerlingen van Jezus waren in de eerste plaats 'mensen van de Weg'.⁹

Daar zit precies de crux: een weg is breder en ook anders dan enkel maar een proces. Processen kunnen je analyseren in ketens van oorzaak en gevolg, in reeksen gebeurtenissen. Dat kun je netjes afbakenen. Een weg ontvouwt zich, heeft niet zelden onscherpe randen, splitst zich, breekt zomaar af, verdwijnt in de mist, lijkt onvindbaar, is er zomaar ineens weer en blijkt jou als pelgrim te dragen naar je bestemming. Een proces rafelt alles uiteen tot onderdelen, maar een weg voert naar het geheel, naar heelheid.

Wanneer je eenmaal voet gezet hebt op een weg, moet je die blijven volgen. Waarom? Gewoon omdat 'loof en gras, regen en droogte, vruchtbare en onvruchtbare jaren ... gezondheid en krankheid, rijkdom en armoede ... niet bij geval, maar van Gods vaderlijke hand ons toekomen'. (Soms geef ik de oude catechismus toch maar gelijk.¹⁰) Of zoals mijn zussen beiden beloofden bij hun huwelijk met hun Engelse mannen: 'for better or worse'. De weg volgen is precies dat: in vertrouwen verdergaan. Want geloven is in de eerste plaats dat: vertrouwen.¹¹

De weg is een beeld, een metafoor, maar tegelijk een concrete gang door het leven. Zolang we alles alleen materialistisch bezien, zijn er enkel onderdelen en toevalligheden. Maar wanneer we mensen, gebeurtenissen of dingen herkennen als tekens op een weg, krijgen we oog voor het geheel. En het geheel is altijd meer dan de som van de delen.

Wetenschap is materialistisch. Dat moeten we absoluut waarderen, want daar is onze hele samenleving op gebouwd. Maar daarvan moeten we vooral ook de beperkingen leren zien. Wat komen gaat ligt niet vast en het is niet maakbaar voor ons. De weg voert ons erheen en die weg moeten we gaan.

*Richt je ogen
op waar de weg daalt en waar de weg rijst;
zoek alleen daar
waar het grijze licht de groene lucht aanraakt.*¹²

⁹ Zo noemt Saulus hen nog in [Handelingen 9,2](#). Later, in Antiochië, noemen ze zichzelf ook *christianoï*, 'messianen' ([Handelingen 11,26](#)). De eerste Romeinse vermelding van christenen staat in de briefwisseling tussen consul Plinius de Jongere, stadhouder van Bithynia (Noord-Turkije), en keizer Trajanus ([Epistulae X](#), 96-97, ca. 112).

¹⁰ [Heidelbergse catechismus, Zondag 10](#).

¹¹ Het Latijnse woord is *fides*, waarvan de kernbetekenis 'trouw' is. In middeleeuwse teksten moet je dan altijd opletten: is het de *fides* ('trouw') van de leenman tegenover zijn leenheer, of de *fides* ('geloof' of 'geloofstrouw') van de monnik tegenover God?

¹² Regels uit het gedicht 'Usk' van T.S. Eliot (1969):

*Do not suddenly break the branch, or
Hope to find
The white heart behind the white well.
Glance aside, not for lance, do not spell
Old enchantments. Let them sleep.
'Gently dip, but not too deep',
Lift your eyes*

-

In beide verhalen die we vanmorgen lezen gaat het om bronnen.¹³ Bronnen waren en zijn letterlijk van levensbelang. Zeker in de woestijn waar het volk Israël rondtrekt, maar evenzeer in het droge bergland van Samaria waar Jezus de vrouw ontmoet. De bron is dat waar je leven van afhangt. In materiële zin is dat water, hetzij opgevangen regenwater (dat kan opdrogen), hetzij bronwater (dat in de bijbel levend water heet). Alle leven is strikt afhankelijk van water. In materiële, letterlijke, zin is de bron een put of een poel.

Maar de symbolische betekenis is bijbels gezien net zo belangrijk. Dan is de bron datgene waaruit je werkelijk leeft, dat waar je je kracht en koers aan ontleent. De bron is datgene wat jouw leven werkelijk doel en zin geeft. Dan verwijst de bron naar de Torah en het Evangelie – en naar diegenen die de woorden daarvan doorgeven en uitleggen. Wie leeft uit de Bron, leeft in verbinding met God.

Beide betekenissen spelen in beide verhalen tegelijk mee, maar de symbolische, niet-materiële, betekenis blijkt doorslaggevend.

Het volk Israël vervolgt zijn weg door de woestijn. En ze zijn het er niet mee eens. De *Statenvertaling* heeft daar een prachtig nieuw woord voor bedacht: *ze murmureerden*. Er is tekort aan water, maar meer dan dat: er is een ernstig gebrek aan vertrouwen. Ze vertrouwen Mozes niet meer en daarmee vertrouwen ze ook God niet langer. Want hoe lost God dat waterprobleem nu even voor hen op?

Wat Mozes in letterlijke zin doet is slaan op de rots. Maar wat er daarna 'echt' gebeurt, staat er niet bij. Elders wordt God zelf de Rots genoemd.¹⁴ Dus Mozes klopt hier als het ware aan bij God zelf. En dat is al voldoende. Er staat niet eens bij dat er daarna 'echt' water uit die rots stroomde. Wat er 'echt' gebeurde vindt de bijbel kennelijk van minder belang. Kennelijk was er gebrek aan water en kennelijk maakten ze daarover flink ruzie. Juist die verdeeldheid hield hen af van een oplossing. En het logische vervolg was dan ook dat Amalek, hun aartsvijand, onmiddellijk misbruik maakte van die zwakheid: *dàn komt Amalek en voert oorlog...*

Jezus' weg voert – *noodzakelijkerwijs*, zegt Johannes erbij – door het bergland van Samaria. Op het heetst van de dag zoekt hij de schaduw van een bron.¹⁵ En precies op dat ongebruikelijke

---

*Where the roads dip and where the roads rise
Seek only there
Where the grey light meets the green air
The hermit's chapel, the pilgrim's prayer.*

¹³ Voor meer uitleg over de letterlijke en symbolische betekenis van 'bron', zie C.J. de Heyer & P. Schelling, [Symbolen in de bijbel](#). Woorden en hun betekenis (Zoetermeer: Meinema, 2000) pag. 73-76.

¹⁴ Hebreeuws tsoer, bv. driemaal in [Deuteronomium 32](#).

¹⁵ De 'bron van Jakob' wordt terzijde genoemd in Mozes' afscheidswaarden, [Deuteronomium 33.28](#). In de profeten en de psalmen is God de ENE 'de Bron', maar ook de visioenen in Openbaring leggen die verbinding: *met vreugde zult ge water scheppen,- uit de bronnen van het heil* ([Jesaja 12.3](#)) *de bron van levend water ... de ENE* ([Jeremia 17.13](#)) *ja, bij u is de bron van leven,- in uw licht zien wij licht* ([Psalm 36.10](#)) *want het lam ... zal ... hun de weg wijzen naar de waterbronnen van het leven* ([Openbaring 7.17](#))

uur komt daar die vrouw. Zij wil liefst niemand tegenkomen. Dat is het ook waarop Jezus haar aanspreekt: waar vindt zij de kracht en moed voor haar leven? Eerst houdt zij zich vast aan het letterlijke, het materiële. Ze heeft graag levend water, bronwater, want stromend water is beter dan het stilstaande regenwater dat kan bederven.

Maar als Jezus over de gebrokenheid in haar leven begint, begrijpt ze dat onmiddellijk. Ze antwoordt in geloofstaal. Eerst nog in de taal van geloofswaarheden, maar al snel in woorden die haar eigen vertrouwen en hoop uitdrukken. Ze zegt: *ik weet dat de messias komt*. Jezus zegt: *ik ben het*.

Dat horen wij meestal als een feitelijke mededeling, want Jezus is immers 'de Messias'? Maar precies die woorden 'ik ben' brengen die Naam van God in herinnering die Mozes hoort bij de brandende braamstruik: *Ik ben die ik ben*.¹⁶ Jezus laat de vrouw haar ware levensbron terugvinden. In het vervolg haast ze zich naar de stad en laat haar kruik bij de bron staan. Dat 'echte' water is even van minder belang.

Zo lazen we twee verhalen die duidelijk wortelen in de concrete materiële werkelijkheid, maar waarin de boodschap daar bovenuit reikt. Het is de kunst om die twee bij elkaar te houden, zonder dat meer-dan-het-gewone plat te slaan tot een zogenaamd bovennatuurlijke ingreep. Maar vooral ook zonder dat bijzondere te vergeestelijken tot iets dat los staat van de concrete werkelijkheid.

-

Geloof en wetenschap kun je alleen tegen elkaar uitspelen wanneer je ze beide materialistisch beziet. Dan heeft de wetenschap het over alle ietsen van onze materiële werkelijkheid en die kun je allemaal aanwijzen, analyseren en bewijzen. Maar wanneer we geloof op die manier invullen, komen we onvermijdelijk uit bij een tweede, bovennatuurlijke, werkelijkheid. En die valt niet aan te wijzen of te analyseren, laat staan te bewijzen. Beide benaderingen hangen sterk aan alles wat letterlijk genomen kan (of moet) worden.

Het waagstuk van het geloof is om de werkelijkheid van God te herkennen in de concrete werkelijkheid, zonder daar een 'iets' van te maken. We zoeken eerder naar het heiligen van de schepping – een werkwoord – dan naar 'de' heiligheid ervan – zelfstandig naamwoord. Het gaat veelmeer om een levenshouding van eerbied – een ethos – dan om een set goede gedragsregels – een ethiek.

Geloven zoekt de heelheid van het bestaan waarin het materiële, het letterlijke, wordt gezien en ervaren als deel van dat wat groter is. Om dat te doen zijn beeldspraak en poëzie, symbolen en dromen, kortom de niet-letterlijke taal, veel belangrijker.

Vorige week kwam het tweede werk van barmhartigheid langs: dorstigen laven. Vandaag lazen we twee verhalen daarbij. Denk erom dat het daadwerkelijk zorgen voor water voor alle schepselen absoluut noodzakelijk is. Zonder water houdt het verhaal gewoon op. Maar laat ik zeggen: bij water alleen kun je niet leven. Voor echt leven heb je meer bronnen nodig. Daarom moeten we niet alleen voor water zorgen, maar tegelijk ook voor inspiratie, idealen en een

---

¹⁶ [Exodus 3,14](#).

weg naar heelheid.

Amen.

Orgelspel

Zingen : *Lied 653*: 1, 3

DIENST VAN HET ANTWOORD

Collecte

Gebeden

Onze Vader

Slotlied : 'U schenkt ons levend water' (t.: Reinier Kleijer / mel.: *ELB 161*)

1. U schenkt ons levend water vanuit uw diepste bron: vergeving en genade, belofte en verbond. U put uit de geheimen die u ontvangt van God; wanneer wij ooit verkwijnen, dan lest u onze dorst.	2. Heer, geef ons steeds te drinken vanuit uw overvloed met water dat van binnen wonderen aan ons doet. Laat ons, zolang wij leven, getuigen van u zijn door wat wij kunnen geven als levende fontein.

Zegen¹⁷

Moge de weg zich voor jou ontvouwen;
moge de wind altijd in je rug blazen;
moge de zon je gezicht warm beschijnen;
moge de regen zacht neerdalen op de velden
en moge God, tot wij elkaar weerzien,
jou bewaren in de palm van zijn hand.
(gezongen:) AMEN, AMEN, AMEN.

---

¹⁷ Traditionele Keltische zegen, mijn vertaling. Origineel:

*May the road rise up to meet you.
May the wind be always at your back.
May the sun shine warm upon your face;
the rains fall soft upon your fields and until we meet again,
may God hold you in the palm of his hand.*